

han rettede sit Angreb paa min Opfattelse, synes jeg, var en lille Smule haard. Naar han gjorde gældende, at min Stilling var rent negativ, stemmer det jo ikke med, hvad andre Medlemmer af Tinget have forstaaet. Det er saa langt fra, at jeg vil stille mig rent negativt til denne Sag, at jeg paa det, som jeg maa anse for at være det egentlig drivende under alle Forhandlinger, som have været førte angaaende denne Sag, nemlig paa Spørgsmaalet om fraskiltes Ægteskab, overordentlig gerne vilde komme til en Forstaaelse med og mellem de to Ting, saaledes at vi kunde faa Sagen ordnet. Men jeg tror nægtelig ikke, at det kan forlanges af mig, at jeg ved første Behandling skulde fremsætte min Tanke i saa Henseende bestemt og klart. Min Tanke har været: Lad mig nu høre, hvordan det gaar, naar vi komme til at forhandle i Udvalget, saa skal jeg nok komme frem med, hvad jeg har ment! Men for Resten antydede jeg dog noget, idet jeg udtalte min Glæde over, at dette Forslag var kommet frem saaledes, at det maaske kunde give Anledning til at finde en Vej, ad hvilken man kunde komme ud af denne vanskelige Sag. Maa jeg fremdeles sige til den ærede Ordfører, at her er jo ikke Stedet, hvor vi kunne begynde en lærd Undersøgelse om alt, hvad der vedkommer denne Sag. Han var tilbøjelig til at bestride Rigtigheden af min Opfattelse og anførte i saa Henseende kirkehistoriske Vidnesbyrd. Naa! det forholder sig nu, som jeg sagde allerede forrige Gang, at disse kirkehistoriske Fakta skulle undersøges nøje hvert enkelt, for at man kan faa dem at se i det rette Lys. Jeg skal nu ikke gaa ind paa andet end paa et bestemt Punkt, som maaske har vakt mest Opmærksomhed, nemlig den ærede Talers citerede Udtalelser af Luther. Jeg er nu i det Tilfælde, at jeg har anvendt flere Aar af mit Liv paa efter Kilderne at studere Reformationens Historie og har derved ogsaa læst en meget stor Del af Luthers Skrifter. Det Resultat, jeg derved er kommen til, er det samme, som vistnok enhver anden Videnskabsmand ogsaa er kommen til, nemlig at man ikke maa tænke sig, at Luther, da han begyndte paa Reformationens kæmpemæssige Arbejde, straks var klar over alt og straks stod paa det Standpunkt, han senere kom til at staa paa. Tværtimod ser man, hvorledes han lidt efter lidt arbejder sig ud af Katholicismens Vildfarelser, hvorledes han, gaaende ud fra det rigtige Princip, fra den kristnes Bevidsthed, at vi frelses ved Kri-

stus, og fra det rigtige Syn paa Menigheden, som vi hørte angivet af det ærede Medlem for Stubbekøbing (N. J. Larsen), nemlig at enhver kristen er, naar det kommer til Stykket, noget af en Præst, lidt efter lidt arbejdede sig ud af disse Vildfarelser. Derfor er det, at naar man læser Luthers Skrifter, kan man finde mange Udtalelser, som staa overordentlig skarpt mod hinanden. Har man ikke Blik for denne personlige Udvikling hos Luther, kommer man virkelig let til at tage fuldstændig fejl, naar man vil anføre, hvad der har været hans Mening. Som dette gælder paa saa overordentlig mange Punkter, gælder det ogsaa om hans Udtalelser om Ægteskabet. Jeg skal ikke bruge mange Ord, men maa maaske have Lov til med Formandens Tilladelse blot at oplæse et Par Linier af Luther. Et Sted siger han i Udlægningen af første Mosebog, at Mand og Kvinde gives af Kirken i Ægteskab med hinanden. Det er Kirken, der giver dem i Ægteskab, altsaa det er ikke et borgerligt Ægteskab. Endnu bestemtere: Han har selv udarbejdet en Vielsesformular, som ikke blot velsigner Ægteskabet, men stifter det. Naar man ser denne Vielsesformular, der, hvis det ærede Medlem vilde undersøge den, findes paa Dansk i en Afhandling, der er forfattet af Lic. Volf, som er Præst ved Stefanskirken, rigtig efter, er det den, der ligger til Grund for vor gamle Vielsesformular her i Landet. Under disse Omstændigheder maa man være lidt varsom med uden videre at anføre Luther som Forsvarer af det borgerlige Ægteskab. Man kan ganske vist finde Udtryk, der gaa i den Retning, men den egentlige Sammenhæng er den, at Luther er fuldstændig klar over, at der er en nøje Sammenhæng mellem Stat og Kirke paa det Punkt, det er noget, hvorpaa Kirke og Stat skal arbejde i Forening med hinanden. Derfor er det, at han staar paa det Standpunkt: Vi føje os fra Kirkens Side ind under den Ordning, som findes i hvert enkelt Land. At Luther imidlertid ikke savner Blik for, hvad der kirkelig set var den ideale Ordning af Sagen, fremgaar tydelig nok af det, jeg her har fremført. Jeg skal, som sagt, ikke bestride Rigtigheden af alt, hvad den ærede Ordfører citerede paa dette Punkt, men kun sige, at det gælder om at se saadanne Udtalelser i det rette Lys. Jeg skal dermed forlade denne historiske Undersøgelse. — Med Hensyn til det Mynsterske Ritual, som blev draget frem, er der jo kommet forskellige Udtalelser, hvorved det er blevet oplyst, at man ikke bliver staaende